

Faksimil

Paul Dirx, "En annorlunda nationalism",
Ord & Bild, nr 4-5 1995, pp. 141–143

Pp. 4–6 i inlagan Liber. Europeisk bokrevy utgiven av Pierre Bourdieu. Övers. av manuskriptet till "Un nationalisme différent – Een ander nationalisme", Liber. Revue internationale des livres, no 21/22, mars 1995, pp. 6-8.

Övers. Donald Broady & Elisabeth Hultqvist.

LIBER
EUROPEISK BOKREUVY UTGIVEN AV PIERRE BOURDIEU

Benno Barnard *Därför blev jag belgisk*

I mitt hemland frågar man mig ibland varför jag blev flamländare – läs: varifrån jag kunde ha fått denna idé. Nyligen svarade jag på frågan med en tanke som jag just hade anförtröt min tidning: Gud gjorde mig till författare och fan till holländare. Vår tolerans, förklarade jag för min tänliga förvänade samtalspartner, vårt kosmopolitiska levnadssätt, vårt snille för att rädda judar är ingenting annat än påhitt, knappt uttårliga klichéer, som odlats och exporterats av oss själva på samma sätt som vi odlar och exporterar våra tulpanökar. Vår konversation som ändå till dess förlitat helt korrekt, förvånades för mig med ens till en konfrontation med den holländska nationalkaraktären. Krig! Övermod! Fortplantning! Knappt hade jag hunnit driva med fosterlandskärleken, den mest enkliga av kärlekar, förrän jag liknade en jude som anklagas för antisemitism för att han dragit en judisk historia. Min samtalspartner vände mig ryggen, en rygg som var mörkblå och upprätt. Men hans fråga lämnade mig ingen ro. Först och främst insåg jag att den var felställd. Ty vad är det flamländska hos flamländaren om inte en fråga om att ha en viss *zaterdag*, om: familj, om att vara rosal, om landsorten, om bygdemål, om allt det som man är av sig själv utan att särskilt anstränga sig. Naturen är neutral, den är varken bra eller dålig, den är helt enkelt. Problemen uppstår från det ögonblick då någon slår sig i bakken på att uppbota sin natur och parfymera gytjan som han kommit ifrån, eller tvärtom, när han av någon intellektuell anledning föraktar denna natur och gör anspråk på att vara fallen från stjärnorna eller på att ha hela världen som sitt hem. Ja, jag förnekar inte att jag kommer från Hollands gytja, och jag beklagar det inte heller. Men så är det också omöjligt för mig att bli flamländare.

I gengäld är det belgiska hos belgaren, hans belgiskhet som man brukar säga, en fråga om kultur, levnadssätt, vänskap, världsvana, franska och nederländska – och det är denna kultur som jag har valt. Jag har alltså, så att säga, blivit belgare. Vad ovanligt! Och Herregud, varför?

Belgiskhetens obegriplighet
Under loppet av fyra seklér har Nederländerna utvecklat en demokrati genom och för folket, en demokrati som förlit sig på en grundläggande tillfredsställelse hos detta folk med sig självt, såväl som på individens benägenhet att ställa sin individualitet under kollektivet. Staten, överstaten, gränserna och myndigheternas behovande broschyrer.

Som man säger på nederländska, det är en sanning som en ko. I egenskap av zoon politikon påminner för övrigt nederländerna vägt om de nötkreatur som han föder upp i massor. Jämför honom med belgaren, med belgarens opportunnism och hans radikala fölgeligheter gentemot alla myndigheter – och det står klart att Europa i de forna Nederländerna frambringade två människosläkter som var fullständigt olika. Belgaren, ursakta uttrycket, brås mer på grisen: ett intelligent djur som fått ett ofördelaktigt anseende utan att förtjäna det.

att dela försäkringskassan, genom vilket han vill säga att det bidragstagande Vallonien, som mår dåligt och som är sönderrostat, hädanefter självt måste betala sina tabletter och sina arbetslöshetsunderstöd. Van den Brande spekulerar på det sättet i slipprig inbilskhet och etnisk självbelåtenhet; han plockar fram det värsta i flamländarna; och medan han anförtror kriget mot muslimerna åt den beryktade Vlaams Blok, tar han själv hand om att framställa vallonerna som flamländarnas judar.

Skulle jag då inte ha någon förståelse för Van den Brande-flamländarnas förhoppningar? Jo visst, men jag är dödstrött på deras fanatiska, naiva och arkaiska romantik; jag står inte längre ut med deras andefattiga, slöa och alltmer gammalmodiga jämmer, och för övrigt inte heller med deras förbittring när jag efter att ha levt tjugo år i Belgien tillåter mig att uttrycka en åsikt i denna fråga; jag beundrar inte alls dessa

nitälskare av *Kleinstaaterei* som inte gör något annat än att mycket medvetet avleda sitt folks hälsosamma provinsialism; och jag blir irriterad på deras blindhet för de ovärderliga fördelar som Belgien erbjuder, som det faktum att man ställer fyra miljoner fransktalande personer ansikte mot ansikte med den nederländska kulturen, vilket, som det tycks mig, de flamländska nationalisterna borde ha tendens att applådera.

Landsorten, *la province plus sage et plus naïve*, hyser jag respekt för. Men jag påpekar för flamländare, nationalisterna och de som förespråkar provinsialism, att en flamländsk republik skulle vara en förgiftad gåva från Flandern till Flandern själv.

Fallet drottning Paola, visar att en person som inte är född i Belgien kan ha verkligt anlag för belgiskheten. Personligen har jag aldrig ens sökt medborgarskap, vilket för övrigt skulle vara helt utan nytta då det gäller något så

dadaistiskt och oåtkomligt som belgiskheten. En stor del av mig, liksom en stor del av mitt förflutna, är en gång för alla nederländskt.

Detta förklarar, hur min hustru och jag efter Baudouins död, på bakrutan i vår bil klistrade fast ett av alla dessa klistermärken som man ser överallt i Belgien, och på vilket man på de tre nationella språken kan läsa: "Vi förblir förenade belgare, till minne av H.M. kung Baudouin". Min hustru, är det kanske bäst att tillägga, är av amerikansk nationalitet.

Översättning från franskan:
Liv Ekstrand

Benno Barnard, född 1954, är nederländsk författare och lever i Belgien sedan 1974. Han har publicerat flera verk, varav helt nyligen *Uitgesteld Paradijs (Berättelser, 1993)* och *Tijdgenoten (Dikter, 1994)*.

Paul Dirx *En annorlunda nationalism*

Den belgiska staten föddes 1830 genom delningen av den buffertstat som tillkommit femton år tidigare för att innesluta Frankrike och som tvingat Belgien och Nederländerna in i en omöjlig samexistens. Det administrativa språket för det nya kungarikets nio provinser var inte längre nederländska utan franska. I de flamländska provinserna utvecklades en "flamländsk rörelse" som i början avsåg att stärka den nationella enheten genom att tillvarata de icke fransktalande breda folklagrens intressen, men som snabbt gled över i flamländsk nationalism. Åren kring 1930 innebar för Flandern en språklig homogenisering av historiskt sett flerspråkiga regioner. Det var i första hand denna samhällspolitiska utveckling som gav näring åt den motsättningsfyllda "vallonska rörelsen". Ur de mångskiftande kraven från rörelsens skilda delar växte en centripetal dynamik som i fyra steg (1970, 1980, 1988, 1993) givit landet en utvecklad federal struktur, grundad på en nu för tiden ganska urvattnad språklig nationalism.

Belgien: 30 500 km², med en BNP lägre än staden New Yorks

och en statsskuld på åtminstone 130% av BNP, vilket är rekord inom EU. En relativt hög levnadsstandard har skapat en självmedvetenhet hos denna arbetssamma befolkning, fördelad på tre slag av samhällseliga "stöttepelare", tre oföränderliga ideologiska världar (kristna, liberaler, socialister) med var sitt politiska parti, var sin fackförening, var sin tilläggsförsäkring, etc. Även om den ekologiska rörelsen har blomstrat har den förblivit ett främmande element, medan den flamländska och vallonska nationalismen närts av dessa förstelnade strukturer som ger intryck av att aldrig ha skapats av människor. De framstår som eviga – "belgifierade" som Trotskij uttryckte det.

Den 14 juli 1993 fick denna stat ett federalt system vuxet ur de författningsförändringar som inleddes ett kvarts sekel tidigare, och som syftat till ökad effektivitet inom de statliga institutionerna. Men resultatet har enligt statsvetarna i stället blivit mångdubbelt fler och mer svåröverskådliga institutioner. I dag är belgarens vardagsliv reglerat eller snarare reglerat på det sätt som föreskrivs i den kommun, den

stadsdel, det län och den region (Flandern, Vallonien, Bryssel) han tillhör. Livet styrs även av den kulturella tillhörigheten (Flandern och de Brysselbor som talar nederländska, Vallonien och de fransktalande Brysselborna, de 65 000 tysktalande i landets östra delar), av den nationella (nu "federala") regeringen samt av "Europa". "Europa" är synnerligen närvarande i det allmänna medvetandet, framför allt i Bryssel där det numer existerar nio maktnivåer som inte är hierarkiskt samordnade utan konkurrerar med varandra och ibland överlappar varandra. Utvecklingen har gynnat "stöttepelarna": meningen var att federalismen skulle reducera deras inflytande men den har inte åstadkommit annat än att släppa in dem på nya institutionella spelplaner.

Statsreformens "fjärde fas" 1993 var uppenbarligen avgörande för framväxten av två nya stater: Flandern och Vallonien. Dessa s k "delstater" (*deelstaten*) styrs enligt den belgiska tradition – man försvarar "stöttepelarna" och ger företräde åt sina partier, etc – som så länge diskrediterats av nationalisterna och deras allie-

rade. För att accepteras på den internationella scenen förväntar sig delstaternas ledare att en ny författning helt eller delvis skall bryta upp det som fortfarande är "federalt" (statsskuden, stora delar av Försäkringskassan, valsystemet, försvaret, domstolsväsendet och delar av inrikes- och utrikespolitiken). Medierna levererar varje dag konkreta exempel på denna ambition som växer sig allt starkare: ett principfast tillkännagivande, en ny åtgärd som sätter sig över "samexistensen", långtgående projekt såsom *Vlaanderen 2002* där den flamländska regeringen med hjälp av frikostiga bidrag skall leda till ett självständigt Flandern före år 2002, etc. Inte heller den vallonska regeringen har slagit sig till ro, utan har övergivit Bryssel, "Flanderns huvudstad", för den lilla staden Namur som "brysseliserats" genom uppförandet av departementsbyggnader och sessionssalar. Den vallonska regeringen är framför allt aktiv inom utrikespolitiken där den ibland föredrar att låta sig representeras av en icke-belgisk delegation.

De juridiska konsekvenserna av dessa händelser sådana de presenteras i den belgiska pressen – som är hårt uppknuten till de kristna, liberala eller socialistiska "stöttelelarna" – görs aldrig till föremål för seriös analys och än mindre för offentlig debatt. Det finns inte längre några påtagliga hinder för någon av dessa två kvasistater att ytterligare förhåna den luddiga

princip om "federal lojalitet" som i sista vändan skrevs in som en besvärjelse i författningen. Detta kan tyckas märkligt eftersom opinionsmätningar och andra undersökningar av de mest skilda slag visar att en mycket stor majoritet av den belgiska befolkningen önskar att landet förblir enat och att den yttersta makten stannar hos den nationella regeringen.³ Men trots en djupt rotad misstro mot all form av lagstiftning ovanför den kommunala nivån respekterar belgaren av tradition den representativa demokratins principer; den därur emanerande godtyckligheten är han beredd att underkasta sig som en oundviklig bieffekt. Det är förvånande att observera att belgaren är så främmande för tanken att det politiska fältet skulle kunna ha sin egen logik, och det är framför allt denna politiska oskuldsfullhet som förklarar varför ingen rörelse för att driva frågan om folkomröstningar vuxit fram under dessa 25 år av federalism.⁴ Reformvännerna – som i allt väsentligt tillhört det politiska fältet, framför allt i "fjärde fasen" 1993 – uppvisar en iver som står i relief till den allmänna opinionens totala fränvaro i de avgörande diskussionerna. Att man inte ens förnekar detta förhållande framgår av att den "federala" regeringen sedan någon tid distribuerar broschyrer som informerar om "Det nya Belgien". De regionala och lokala styresmännen har varit inne på samma tanke. Ett exempel var när

man i Bryssel på affischer i tunnelbanan frågade innevanarna om de kände till existensen av det "regionala rådet för Bryssel med ömnejd", "ett parlament för alla Brysselbor". Ett annat exempel är *Le Moniteur belge* som bara under det första kvartalet 1994 publicerade 9 000 sidor lagtext och regionala "dekrét", etc.

Hur har man kunnat hamna här? Varför inte diskutera alternativ till en politik som leder in på den osäkra vägen mot en delning? Det är omöjligt att i kort sammandrag förklara den samhällspolitiska utvecklingen i ett så sammansatt land som Belgien, och desto svårare eftersom dess förlutna naturligtvis blivit föremål för skiftande och på en och samma gång subtila och verkningfulla tolkningar. Vid sekelskiftet ägnade sig Henri Pirenne (1862–1935) med entusiasm åt att spåra Belgiens rötter tillbaka till långt innan självständigheten 1830 och ända fram till Verdunfördraget. Men under federalismens epok har hans efterföljare – historikerna från universitet förankrade i den ena eller andra flamländska eller vallonska "stöttelelaren", förkämparna för de flamländska eller vallonska nationalistiska rörelserna, och ofta allesammans i förening – inte längre tillåtit sig att hysa några varma känslor för Belgien. De framställer landet som en konstruerad enhet, en till synes neutral attityd som dock inte behöver resultera i en mer pålitlig historieskrivning.

"Polarisering- en" av det bel- giska samhäl- let

Det belgiska samhället är starkt präglad av den vettlösa institutionaliseringen av två ideologiska skiljelinjer. Den första, som alltså 1830 ställt katoliker mot icke-katoliker, har skapat två ideologiska världar (två "pelare", nederl. *zuilen*), var och en med egna organisationer (politiska, fackliga, kulturella, etc) och institutioner (skolväsende, hälsovård, etc). Detta fenomen har kallats "polariseringen" (*verzuijing*). Den

andra skiljelinjen, som är samhällsekonomisk och sedan 1880 ställt socialister mot liberal-konservativa, har klutit den icke-religiösa "pelaren" och fortsätter att försvaga den katolska "pelaren". Flertalet av dagens belgare föds, lever och dör inom endera av dessa tre stater i staten — ofta utan att veta om det. "Pelarna" (även kallade "familjerna") är så ogenomskinliga och allestädes närvarande att man knappast är medveten om dem. De skapar "ofrånkomliga förutsättningar" som inte låter sig uppfattas som sociala praktiker. Deras orubblighet ger anledning att tro att utvecklingen i federalistisk riktning (fr.o.m. 1970) egentligen bara inneburit att den problembörda som "pelarna" skapat vältrats över på de olika landsdelarna.

Renée Fox

"Why Belgium?", *Archives européennes de sociologie*, 19, 1978, s. 205-228.

Luc Huyse, Jan Berting (utg.)

Als in een spiegel? Een sociologische kaart van België en Nederland, Louvain, Kritak, 1983.

Xavier Mabille

Histoire politique de la Belgique. Facteurs et acteurs de changement, Bryssel, Centre de recherche et d'information sociopolitiques, 1992.

Övers. D Broady och
E Hultqvist

När de fåtaliga historiska översiktsverken låter åtskilliga förhållanden falla i glömska blir resultatet att bilden av Belgien allt mer tonar bort; de fåtaliga läsare som alltjämt intresserar sig för saken kan knappast lära något om t ex sitt eget eller sina föräldrars förhållande till historien, till medmänniskorna, till staten, till språket eller till maktens symboler i allmänhet. Själva tanken på ett utrymme för det gemensamma minnet har i Belgien fått något löjligt över sig.

Tidsandan präglar historisk skrivningen i landet. Det har blivit opassande, ja t o m riskabelt att åberopa Belgiens förflyttna. All sådan kunskap – inklusive historisk forskning – och särskilt beträffande tiden före federalismen har svårt att vinna spridning. Den legitima rätten att tala har tillfallit dem som styr över de två kvasistaternas öden, och de behöver inte göra annat än att utnyttja de medel som reformerna ställt till deras förfogande: de kontrollerar och/eller subventionerar hela utbildningssystemet (som sedan 1970 sorterar under den federala administrationen), hela mediebranschen och de flesta övriga arenor där diskurser produceras (det kulturella fältet, offentliga och privata företag, etc). Deras reklam visas på teve (ett av de senaste budskapen handlar om barnbidraget och visar en gravid kvinnas vackra

mage prydd med Flanderns svar-ta lejon).

Inte oväntat har denna legitima diskurs vunnit genklang i de flamländska och vallonska nationalisternas läger, vilket underlättats av den belgiska statens eviga oförmåga att utveckla en övertygande diskursiv strategi i fråga om den nationella identiteten. Arvsyndet begicks då staten i sina kontakter med befolkningen i Flandern och i Vallonien gav företräde åt franska språket, den borgerliga minoritetens signum. Därefter har staten förhållit sig krampaktigt inför den flamländska rörelsens krav på språkreformer. När den sista folkräkningen rörande språkförhållanden visat att andelen tvåspråkiga ökat samtidigt som allt fler valt franska som första språk (vilket gick ut över nederländskan), beslöt den statliga regeringen 1961 att avskaffa den typen av undersökningar. För att hänvisa landets två stora språkgrupper till var sitt territorium fastställde staten "språkgränsen" en gång för alla. Ingen del av befolkningen har tillfrågats, vare sig från början eller 1970, 1980 eller 1993. I denna "Europas korsväg" som under historiens gång varit två- eller trespråkig erkänner den nya författningen ingen individuell tvåspråkighet.

Den belgiska staten har således mer än någonsin tidigare skapat förutsättningar för auktoritära inblandningar. Det är otvivelaktigt denna brutalitet man nu för-

söker mildra för att tillåta att särarterna institutionaliseras: en annorlunda, godmodig och smygande nationalism.

Översättning från franskan:
D Broady och E Hultqvist

Paul Dirx studerar det litterära utbytet mellan Frankrike och Belgien. Har publicerat artiklar i främst Œuvres et Critiques och Textyles.

Noter

1 Med ordet "Flandre" utpekas dessa provinser runt 1870 som flamländska provinser. Ordet "Wallonie" myntades runt 1880 inom konstnärskretsar, framför allt i Liège.

2 Termen är välbekant bland urbanforskare världen över. "Brysselisering" innebär massiv okontrollerad kontoriseri i tidigare bostadskvarter. I Belgien har flera stora städer, framför allt Bryssel och Liège, förstörts på så sätt. Staden Amsterdam har fler kulturskyddade byggnader än hela Belgien.

3 En nyligen genomförd opinionsundersökning (*Université catholique de Louvain & Katholieke Universiteit Leuven*, 1994) visar att 89,2% av den flamländska befolkningen, känd för att vara mindre "belgisk" än den vallonska, motsätter sig en delning.

4 Undantaget inträffade 1992 då ett uppdrag med 170 000 namnunderskrifter krävde att folkomröstningsförordningen skrevs in i författningen. Premiärministern lät meddela, att författningen inte säger något om folkomröstningar varför kravet måste avvisas.

Victor Melhès

Paul Gauguin, *Racontars de Rapin édition suivie de Art de Papou et Chant de rossignoon, la lutte pour les peintres*

Avant et Après, Tahiti, Franska Polynesien, 1994

I september 1902 skickar Gauguin till tidskriften *Mercure de France* dessa *Racontars de rapin* ("Målarpojkskvaller") som är ett sent svar på den nedsägningskampanj som Camille Mauclair hade inlett 1891 i *La Revue indépendante* och i februari 1895 i *Mercure*. Gauguins text handlar i första hand om konstkritikens roll – en skarp analys av konstkritikens och det konstnärliga fältets funktionssätt – och om förhållandet mellan kritiker och konstnärer. Men vi finner också glödande utvecklingar om den samtida konsten genom vilka vi upptäcker en originell reflektion över konstnärens yrke.

I en andra del beskriver Victor Melhès bakgrunden till polemiken kring Gauguin. Detta leder honom till en analys av Camille Mauclairs bana som visar sig vara idealtypisk för hela släkten av 1800-talets konstkritiker, Edmond About, Paul de Saint Victor och Wolf. För de medelmåttiga litteratörerna är en viss konstkritik ett medel att nästla sig in på det litterära fältet, att skaffa sig en position där. I detta syfte är alla medel tillåtna: den förment "djärva" kritiken av avantgardet, skenbar fräckhet, anspråk på kritikerns roll som verkets skapare, påtvingen litterär auktoritet ("Aldrig tidigare har konsten behövt lika många säkra exegeter och sanktionerade rådgivare").

Gauguin gör uppdrag mot detta anspråk att säga konsten: "Kritikern lär oss att tänka: tacksamma skulle vi vilja lär honom något. Omöjligt: han vet allt".

Marie-Claire Pottier